

АРТ-РИНОК І ПРАВО СЛІДУВАННЯ В ЄС ТА УКРАЇНІ: ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Г. Андрощук,

завідувач лабораторії правового забезпечення розвитку науки і технологій НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, кандидат економічних наук, доцент

С. Давимука,

доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України

Дається економіко-правовий аналіз і прогностичні оцінки розвитку світового й українського арт-ринку. Художній ринок розглядається як система культурних і економічних відносин, які визначають сферу пропозиції та попиту на твори мистецтва, грошову вартість творів мистецтва, а також інфраструктуру і специфічні види послуг, пов'язані з обслуговуванням цього ринку. Особливу увагу приділено становленню та розвитку економіко-правового інституту права слідування, аналізу ринку творів мистецтва ЄС порівняно з найбільшими ринками інших країн. Проаналізовано основні позитивні та негативні аспекти, зумовлені прийняттям Директиви 2001/84/ЄС «Про право слідування на користь авторів оригінальних творів мистецтва» (Resale Rights Directive). Робиться висновок про необхідність формування збалансованого ринку мистецтва України з країнами-членами ЄС щодо купівлі-продажу творів мистецтва, гармонізації національних положень права слідування з положеннями Директиви 2001/84/ЄС з урахуванням наявних проблем і викладеного досвіду щодо механізму його реалізації

Ключові слова: арт-ринок, авторська винагорода, обсяг продаж, право слідування, твори мистецтва

Ринок предметів мистецтва — один з найстаріших інвестиційних ринків у світі, і перспективи його дуже великі. Так, за оцінками Kunst Asset Management GmbH, у вільному обігу зараз перебуває 2 % всіх предметів мистецтва, справжня вартість цих арт-активів сягає понад 250 млрд дол. США.

За рівнем прибутковості світовий ринок предметів мистецтва є третім після зброї та наркотиків. За останні 50 років мистецтво дорожчало в середньому на 12,6 % щороку [1].

На діаграмі, поданій нижче (рис. 1), показано динаміку й обсяги продажу творів мистецтва за 12 років на глобальному арт-ринку. У 2013 р. цей показник досяг 64 млрд дол. США.

Якщо проаналізувати структуру арт-ринку в 2012–2013 рр., то його левову частку — 47,6 % — становить сучасне мистецтво (після 1970 р.), за ним іде повоєнне мистецтво (1945–1970 рр.) — 20,6 %, далі — мистецтво модернізму (1860–1945 рр.) — 12,9 %, мистецтво XIX ст. — 9,5 % і старі майстри — 9,4 %.

Аналіз географії розподілу продаж на світовому арт-ринку у 2013 р. (рис. 2) показує, що перше місце посідає Китай (34,6 %), друге — США (33 %) і третє — Великобританія (17,3%).

Інвестори почали серйозно ставитися до арт-ринку після того, як в 1950 р. два нью-йоркських професори Дж. Мей і М. Мозес вивели індекс

Рис. 1. Динаміка і обсяги продаж на глобальному арт-ринку*

География продаж на мировом арт-рынке в 2013 году, %

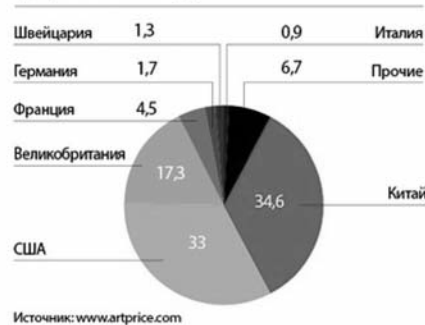

Рис. 2. Географія продажів на світовому арт-ринку

Mei-Moses Fine Art Index, який описує динаміку та поведінку цін на предмети мистецтва. Практично вони узагальнили наявні дані з продажу подібних товарів найбільшими аукціонними домами Нью-Йорка, але це додало інвесторам упевненості. За ці роки за зростанням *Mei-Moses Index* не просто не відставав від відомого всім S&P500, але і значно обганяв його в деякі роки.

Згідно з даними *Mei Moses Fine Art Index*, які відстежує повторні продажі творів мистецтва, *середньорічна дохідність таких вкладень вища, ніж зростання фондового ринку*. Наприклад, з 2001 р. до 2011 р. середня рентабельність інвестицій у твори мистецтва становила 7,8 %, а середнє зростання індексу S&P 500 — 2,7 % [2].

З того часу у світі з'явилися й інші індекси оцінки мистецтва. Вони різняться за типом описуваного об'єкта творчості, країнами, роками і багатьма іншими критеріями. Безсумнівно, так само як і загальний розвиток інфраструктури, вони сприяли притоку на ринок інституційних інвесторів, що стали формувати арт-фонди. Як і класичні фонди акцій або нерухомості, арт-фонди стали диверсифікувати

портфелі та формувати їх з творів різних напрямів та епох.

Сьогодні мистецтво вважають вигідним вкладенням коштів 37,4 % європейських і 31,1 % американських мільйонерів [3]. Це можна розглядати як корінний перелом у ставленні до мистецтва як до активу.

Тож не дивно, що в докризовий період в Україні спостерігалось стійке зростання попиту на твори мистецтва та антикваріат. Середнє зростання цін на них тоді становило близько 50 % на рік.

Україна — молода держава, тому всі ринки — і культурний, і економічний — перебувають на початковому етапі. Арт-ринок у нашій країні тільки починає формуватися.

Українське образотворче мистецтво відіграє важливу роль у формуванні естетичних і духовних цінностей, збереженні національної самобутності суспільства. Водночас художня творчість є головним поштовхом до розвитку формування арт-ринку та важливим економічним чинником.

Художній ринок — це система культурних і економічних відносин, які визначають сферу пропозиції та попиту

*Тут і далі — рисунки в авторській редакції.

на твори мистецтва, грошову вартість творів мистецтва; а також інфраструктуру та специфічні види послуг, пов'язані з обслуговуванням цього ринку.

У період фінансових криз завжди зростає інтерес до альтернативних інвестицій та ринку, що не корелює з фондовим. Інвестори прагнуть знайти якийсь притулок, де капітал буде збережений. Обороти художнього ринку та обсяги інвестицій у такі періоди зростають: якщо ви купили картину Рембрандта, вона не знеціниться. Тож важливо знати стан справ, тенденції і правила гри на цьому ринку й чинну нормативно-правову базу. Важливу роль тут відіграє економіко-правовий інститут права слідування.

Проблемам права слідування, зокрема в законодавстві України та ЄС, присвячені роботи В. Дроб'язка, Ю. Капіци, Т. Лічман, Г. Чурпіти, О. Штефан та інших українських юристів-науковців. Однак економіко-правові аспекти права слідування, ефективності реалізації Директиви 2001/84/ЄС і вплив, який вона справляє, у вітчизняній науковій літературі практично не досліджували.

Уперше право слідування (*droit de suite*) було кодифіковане у французькому спеціальному нормативному акті від 20.05.1920 р. Поява цього інституту була зумовлена жорсткою боротьбою художників за поліпшення умов праці проти експлуатації з боку торговців «маршанів», які купували картини бідних авторів за низькими цінами, в подальшому робили їм рекламу та перепродавали за значно вищою від початкової ціною. Закон Франції встановив особливе майнове право, що надавалося художнику, коли останній «розлучався» зі своїм твором, аби він міг «слідувати» за ним при передачі в ті чи ті руки й отримувати прибуток, якщо твір стане предметом угоди. Таке право, що було назване французькими юристами правом слідування, в законі було оголошене невідчу-

жуваним. Воно діяло протягом календарного року після смерті автора та наступних 50 років. Суб'єктами права слідування визнавалися лише спадкоємці за законом. Спадкоємці за заповітом та інші правонаступники автора позбавлялися права на отримання прибутку при перепродажу робіт спадкодавця. В подальшому розвитку авторського законодавства Франції відповідні норми Закону від 20.05.1920 р. з певними змінами відбилися у новому нормативному акті — Законі від 11.03.1957 р. Франція вважається батьківщиною права слідування [4].

Надання права дольової участі стало спробою врахувати інтереси художників, скульпторів, інших авторів художніх творів. Право слідування (англ. *resale right*) відіграє для авторів творів роль компенсації. Воно рівноцінне прибутку, що його автор художнього та літературного твору отримує за оприлюднення цих творів.

Твори образотворчого мистецтва є унікальними творіннями автора. Продаж їхніх оригіналів може здійснюватися творцем лише один раз, у той час як інші митці (письменники, композитори) отримують авторську винагороду за використання необмеженої кількості примірників своїх творів, що мають всі ознаки оригіналу. Твір образотворчого мистецтва, за винятком авторських копій, завжди існує в єдиному екземплярі. Примірники, що виготовляються з нього (репродукції, відтворення твору у промислових виробках тощо), цінності оригіналу не мають. Отож авторська винагорода за використання твору образотворчого мистецтва переважно обмежується сумою, котру автор отримує при продажу оригіналу твору (випадки відтворення та розповсюдження творів образотворчого мистецтва в інший спосіб дають авторові значно менший прибуток, аніж аналогічні способи використання аудіовізуальних, літературних творів тощо). У цьому вбачається несправедливість. Зазвичай, мо-

лоді художники, коли їхнє ім'я ще маловідоме, а твори не користуються популярністю та, відповідно, великим попитом, продають свої картини за досить символічну плату. З часом вони набувають визнання, авторитету — вартість творів значно зростає. Користуючись цим, власники творів образотворчого мистецтва вже відомих митців здійснюють перепродаж перших уже за значно вищою ціною.

Контраст між злидінними умовами існування художника за життя та непомірними цінами на його твори на художньому ринку згодом, рідко можна побачити з такою очевидністю, як це відбулось у 1990 р., коли у світі відзначався рік В. Ван Гога. Відомо, що В. Ван Гог (1853–1890 рр.) за життя зміг продати лише одну свою картину. При чому продав не звичайному покупцеві, а своєму брату Тео, який більшою мірою керувався почуттям жалю до Вінсента. Через багато років після смерті художника покупець з Японії сплатив за картину В. Ван Гога «Портрет лікаря Гаше» рекордну в історії мистецтва суму — 82,5 млн дол. США. Кількома роками раніше австралійський підприємець купив «Іриси» В. Ван Гога за 53,9 млн дол. США, а одна з японських страхових компаній заплатила за «Соняхи» близько 40 млн дол. США [5]. Роботи О. Ренуара (1841–1919 рр.), які за життя художника продавалися дещо краще, у 1990 р. майже наздогнали рекордні ціни на картини В. Ван Гога. Той самий анонімний покупець з Японії придбав полотно О. Ренуара «Ле Мулен де ла Галет» за 78, 1 млн дол. США. Зазначимо, що це лише деякі з більш сенсаційних випадків продажу на аукціонах за величезні суми творів імпресіоністів та інших класиків нового часу.

Способом захисту інтересів автора твору образотворчого мистецтва за його життя та після смерті і стало запровадження більшістю країн з великими традиціями в галузі авторського права

нового правового інституту — права слідування. Цей економіко-правовий інститут передбачає отримання автором або його спадкоємцями частини доходів від усіх подальших публічних перепродажів творів образотворчого мистецтва.

Зміст права слідування полягає у виплаті авторові відповідного відсотка від ціни кожного наступного продажу твору образотворчого мистецтва. Країни, що нині визнають право слідування і застосовують його, виходять з того, що частка автора має становити 3–5 % від суми, заробленої продавцем. Авторське законодавство деяких держав передбачає також особливі умови виникнення права слідування.

Радянське, зокрема українське, авторське право не знало права слідування. Його поява датована введенням в дію прийнятого 23.12.1993 р. Закону України «Про авторське право і суміжні права». До цього часу згідно з відповідними положеннями Кримінального кодексу УРСР та Кодексу Законів України про адміністративні правопорушення, деякі норми котрих передбачали відповідальність за скупку та перепродаж товарів або інших предметів, у літературі висловлювалися думки про неможливість правової регламентації права слідування, підстава якого (перепродаж твору за вищою ціною) є складом правопорушення. Крім цього, підкреслювалась відсутність СРСР підґрунтя для спекуляції картинами, де держава є замовником і «захисником» художників на всіх рівнях.

З набуттям самостійного статусу авторське законодавство України, слідуючи міжнародному праву, стало на шлях закріплення за автором твору образотворчого мистецтва та його спадкоємцями спеціального права на отримання відсотку від ціни кожного перепродажу твору на публічних торгах — права слідування. Відповідне положення містить і Цивільний кодекс України.

Право слідування введено в національне законодавство України відповідно до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, до якої ця норма була включена в 1948 р. Згідно з нею «щодо оригіналів творів мистецтва та оригіналів рукописів письменників і композиторів автор, а після його смерті особи чи установи, які наділені відповідними правами за національним законодавством, користуються невідчужуваним правом дольової участі в кожному випадку продажу твору, що слідує за першим його продажем, вчиненим автором твору» (п. 1 ст. 14*ter*).

Відповідно до Бернської конвенції право слідування не є обов'язковим для національного законодавства. Однак, якщо право слідування передбачено в національному законодавстві, то автор може вимагати здійснення свого права слідування в тій країні Бернського Союзу, в якій це право визнано. При цьому обсяг здійснення цього права визначається законодавством країни, в якій це право діє.

У зв'язку з факультативністю положень зазначеної статті Бернської конвенції, країни-члени Співтовариства поділилися на дві групи: 1) ті, що застосовують право слідування, й 2) ті, що не застосовують [6].

Так, у ФРН право слідування відрізнялося тим, що застосовувалося не лише в разі продажу творів мистецтва через дилерів у зв'язку з відсутністю правових процедур застосування цього права та, як наслідок, відмовою дилерів платити роялті (оскільки вони не були продавцями) і приховуванням імен продавців та покупців (посилаючись на комерційну таємницю). У результаті судового процесу рішенням Верховного суду ФРН було встановлено, що дилери можуть не називати імені покупця лише в разі, якщо вони самостійно сплатять винагороду. У подальшому правовий режим права слідування був доповнений положеннями про: загальний обов'язок надати ін-

формацію організаціям колективного управління (для захисту інтересів дилерів від великої кількості індивідуальних запитів), розмір роялті (5 % від ціни перепродажу), мінімальну ціну продажу, починаючи з якої на продажі поширюється право слідування [4, 6].

У Португалії до об'єктів права слідування законодавство включало рукописи. Право слідування визначалося через поняття «*surviving rights*» За автором закріплювалося право на отримання винагороди в розмірі 6 % як після продажу оригіналу твору, так і після передавання його права на твір.

У Фінляндії право слідування поширювалося на будь-який професійний або публічний перепродаж твору мистецтва, крім творів архітектури, фотографічних творів, предметів народної творчості та серійного промислового дизайну. Аналогічну сферу застосування мало і право слідування у Швеції.

Водночас у таких державах, як Австрія, Ірландія, Велика Британія, Нідерланди, право слідування не було передбачене законодавством. Відсутність закріплення права слідування в національних законодавствах зазначених країн була пов'язана з рішенням суду ЄС в об'єднаних справах С-92/92 та С-326/92 «Філ Колінз та інші» від 20.10.1993 р. У цьому рішенні зазначалось, що виключні права, які надаються щодо літературної та художньої власності, впливають на торгівлю товарами й послугами, а також на конкурентні взаємовідносини у Співтоваристві, і те, що автори з держав-членів, у яких не закріплене право слідування, можуть вимагати застосування до них такого самого режиму на території тієї держави-члена, який ця держава застосовує до власних громадян. Так, в Австрії під час реформи Закону про авторське право у сфері літератури і мистецтва та про суміжні права 1994 р. не була введена норма про право слідування через не-

бажання надати таке право вихідцям із інших держав. В результаті вищезгадане рішення суду ЄС стало суттєвою перешкодою для гармонійного обігу творів мистецтва на території Співтовариства [4,6].

У США перешкодою для закріплення на законодавчому рівні права слідування є система права «*copyright*», а також економічна не вигідність впровадження права слідування. Виняток становить законодавство штату Каліфорнія, в якому ще в 1976 р. був прийнятий Закон про пропорційні відрахування при перепродажу.

Такий різнобій призвів до того, що основний обсяг торговельного обороту розподілявся між країнами, де право слідування або взагалі не передбачалося національним законодавством, або його правовий статус був фікцією. У країнах, в яких право слідування було закріплено в національному законодавстві, існувала проблема пов'язана з різними ставками відрахувань. Перший спосіб передбачав відрахування ставок залежно від підвищення ціни твору при кожному його продажу та вираховувався з різниці між попередньою і наступними цінами продажу. За другим способом вирахування відбувалося на підставі ціни кожного продажу твору. Водночас, незалежно від способу вирахування, встановлювалися граничні ціни, у разі перевищення яких виникало право слідування.

Значні відмінності у правовому регулюванні права слідування у країнах-членах ЄС негативно впливали на внутрішній ринок обігу товарів мистецтва. Право слідування — вагомий фактор впливу на конкуренцію як на рівні ЄС, так і на загальносвітовому рівні, тому що природньо породжує більш витратні умови для продавців творів мистецтва

Прийнята 27.09.2001 р. Директива 2001/84/ЄС «Про право слідування на користь авторів оригінальних творів мистецтва» (*Resale Rights Directive*)

(надалі — Директива 2001/84/ЄС) набула чинності щодо більшості творів з 01.01.2006 р., і вже стосовно всіх творів (у деяких країнах право слідування не поширювалося на твори померлих авторів) — з 01.01.2012 р. Зазначена Директива 2001/84/ЄС наділяє авторів графічних і скульптурних творів правом отримувати винагороду в разі перепродажу їхніх робіт на ринку творів мистецтва. У більшості держав-членів ЄС право слідування (право перепродажу — *resale right*) існувало вже досить давно (оскільки, як уже зазначалося, було передбачено ще Бернською конвенцією), тоді як в деяких (Австрія, Нідерланди, Італія) було введено тільки після прийняття Директиви 2001/84/ЄС [4].

Щоб проаналізувати хід реалізації Директиви 2001/84/ЄС і вплив, що здійснюється нею, Європейська Комісія підготувала відповідний звіт [7]. У процесі збору інформації для звіту було отримано 503 відгуки, зокрема 248 — від правонаступників художників і скульпторів, 174 — від майстрів, решта — від експертів арт-ринку, організацій колективного управління авторськими правами, професійних творчих спілок та авторських об'єднань, а також органів влади. У ньому представлена загальна картина ринку творів мистецтва ЄС порівняно з найбільшими ринками інших країн, а також перераховані основні позитивні та негативні моменти, викликані прийняттям Директиви 2001/84/ЄС. Нагадаємо її основні положення. Директива 2001/84/ЄС передбачала гармонізацію низки умов у країнах ЄС, а саме: правомірність і строк захисту авторських прав; жанри творів мистецтва, авторське право на які дозволяється перепродати; процедуру перепродажу авторських прав, зокрема й через посередників; розміри роялті, в певних цінових діапазонах; верхній поріг мінімальної перепродажної ціни авторського права (3000 євро); положення про громадян третіх країн, які мають право на отримання

роялті. На момент підписання Директиви 2001/84/ЄС в національних законодавствах 4 з 15 країн ЄС (Австрії, Ірландії, Великобританії та Нідерландів) були відсутні положення, що регулюють авторське право слідування, для них був передбачений перехідний період [7].

Право слідування, що надається авторам оригінальних творів мистецтва, є невідчужуваним і від нього не можна відмовитися. Це право на одержання автором винагороди, засноване на ціні кожного наступного перепродажу його твору після першого відчуження твору самим автором. Право слідування поширюється на кожен випадок перепродажу, коли як продавець, покупець або посередник діють професійні учасники ринку творів мистецтва, такі як аукціонні будинки, художні галереї чи інші дилери. Держави-члени ЄС можуть встановити в національному законодавстві, що право слідування не поширюється на випадки продажу твору першим продавцем, який придбав твір безпосередньо в автора менш ніж за 3 роки до продажу та якщо продажна ціна становить менше ніж 10 000 євро. Винагороду авторові виплачує продавець, хоча держави-члени можуть покласти такий обов'язок солідарно на продавця та залученого професійного учасника ринку або виключно на останнього.

Директива 2001/84/ЄС відносить до оригінальних творів мистецтва, на які поширюється право слідування, твори графічного та пластичного мистецтва, такі як картини, колажі, малюнки, гравюри, креслення, літографії, скульптури, гобелени, кераміка, вироби зі скла та фотографії, якщо вони виконані самим автором або є копіями, визнаними оригінальним твором мистецтва. Копії визнаються оригінальними творами мистецтва, якщо вони виконані в обмеженій кількості примірників самим автором або під його контролем [7]. Держави-члени самостійно визначають міні-

мальну продажну ціну твору, при перевищенні якої застосовується право слідування, але в будь-якому разі така мінімальна ціна не може перевищувати суму в 3000 євро. Винагорода встановлюється в такому розмірі:

- (А) 4 % (або 5 % за вибором держави-члена) — якщо продажна ціна становить до 50 000 євро;
- (В) 3 % — якщо продажна ціна становить від 50 000,01 євро до 200 000 євро;
- (С) 1 % — якщо продажна ціна становить від 200 000,01 до 350 000 євро;
- (D) 0,5 % — якщо продажна ціна складає від 350 000,01 євро до 500 000 євро;
- (Е) 0,25 % — якщо продажна ціна перевищує 500 000 євро.

При цьому загальна сума винагороди не може бути більшою ніж 12 500 євро. Продажна ціна враховується за вирахуванням податків. Якщо мінімальна продажна ціна встановлена державою-членом на рівні меншому за 3000 Євро, то повинна бути встановлена ставка винагороди (не менше 4 %), що стягується, якщо продажна ціна потрапляє в інтервал від мінімальної продавної ціни до 3000 Євро.

Правом слідування володіють автори та їхні спадкоємці, протягом 70 років після смерті автора. Держави-члени можуть наділити правом слідування авторів, які хоча й не є їхніми громадянами, але постійне місце проживання яких розташоване в цій державі-члені. Право слідування на основі взаємності надається авторам і спадкоємцям, які є громадянами третіх країн (тобто якщо в цих третіх країнах громадяни держав-членів також наділені правом слідування). Європейська Комісія публікує актуальний список країн, які відповідають цій вимозі. Держави-члени забезпечують, щоб автори, спадкоємці чи організації колективного управління правами мали повноваження протягом 3 років після продажу твору отримувати від

відповідних професійних учасників ринку творів мистецтва інформацію, необхідну для розрахунку й отримання винагороди [7].

Тепер повернемося до звіту Європейської Комісії. Під час його підготовки було опитано велику кількість художників, професійних учасників ринку творів мистецтва, профспілкових організацій авторів і представників державних органів. У звіті наводиться досить докладна статистична інформація щодо обсягів і цін продажів творів мистецтва як в ЄС загалом, так і в країнах-членах, а також дані щодо найбільш великих художніх ринків США, Китаю, Швейцарії. Усіх зацікавлених відсилаємо безпосередньо до тексту документа.

У документі дається оцінка глобального арт-ринку та ринку антикваріату, обсяг якого в 2010 р. досяг 43 млрд євро, повернувшись до показника 2008 р. після кризового 2009 р. (28 млрд євро). Кількість угод на ринку зросла на 13 % до 35 млн; з аукціонів було продано творів мистецтва на суму 21 млрд євро, з них 7 млрд євро припало на роботи образотворчого жанру. У 2010 р. в арт-світі діяло близько 400 000 дилерів і аукціонних домів, з них в ЄС — 59 000 (4000 аукціонів і 55 000 дилерів). Європейська Комісія проаналізувала також конкурентоспроможність ринку сучасного мистецтва ЄС порівняно зі співмірними ринками, де не застосовувалося право слідування. У 2010 р. зі світових аукціонів пішло художніх творів з реалізованими правами слідування при перепродажу творів мистецтва на суму 2,1 млрд євро [7].

Викликають інтерес такі моменти. У 2010 р. щодо 50 % творів мистецтва, проданих в ЄС на аукціонах, діяло право слідування. У США цей показник за той же період був на рівні 35 % аукціонних продажів, у Швейцарії — 25 %, і в іншому світі — 3 %. Усього у ЄС в 2010 р. було здійснено 65 000 аукціонних продажів творів мистецт-

ва, на яких поширювалася право слідування їхніх авторів (спадкоємців). 2/3 з них становлять угоди з творами вже померлих авторів і 1/3 — з творами авторів, які нині живуть. При цьому 45 % творів нині живих авторів було продано за ціною до 3000 євро, відповідно розмір винагороди становив до 150 євро. Наступні 39 % творів було реалізовано за вартістю від 3000 євро до 50 000 євро, з розміром винагороди авторам — до 2030 євро [7].

Однозначних тенденцій загального впливу Директиви 2001/84/ЄС на стан ринку творів мистецтва поки встановити не вдалося. Водночас було зроблено декілька цікавих спостережень.

1. Практично всі професійні учасники ринку творів мистецтв звернули увагу на складну ситуацію з адміністративними витратами, пов'язаними з реалізацією права слідування. Розмір таких витрат на одну угоду становить, у середньому 50 євро. Для багатьох учасників, особливо представників малого та середнього бізнесу, що здійснюють більшість торгових операцій (наприклад, продаючи недорогі сувеніри чи роботи), загальна сума адміністративних витрат може бути дуже істотною. Витрати найчастіше пов'язані зі встановленням і пошуком авторів, спадкоємців чи інших правовласників, з обслуговуванням ІТ-системи або виникають через процесингові помилки чи повернень платежів. Найбільшу складність становить визначення дійсного автора роботи. Лише в небагатьох організаціях колективного управління правами є досить об'ємні бази даних авторів і їхніх творів, що полегшує пошук. Найкраще ситуація склалася в тих країнах, де реєстрація в організації з колективного управління правами є обов'язковою умовою отримання винагороди. В інших випадках учасникам ринку доводиться здійснювати пошук авторів власним коштом. Відповідно, основним засобом зниження адміністративних витрат має стати створен-

ня загальнодоступних, електронних баз даних авторів.

Нещодавно Міжнародна федерація авторських прав, яка об'єднала національні товариства колективного управління авторськими правами, бібліотеки, асоціації авторів і видавців, виступила ініціатором повсюдного впровадження реєстру авторських прав ARROW у процес оцифрування колекцій усіх європейських бібліотек при створенні масштабного цифрового бібліотечного ресурсу Europeana. Це створений на основі міжнародних стандартів ідентифікації реєстр авторських прав і ресурсоекономний інструмент автоматизованого пошуку інформації про правовий статус будь-якого твору, його автора та видавця [8].

2. Інша проблема пов'язана з розподілом винагороди авторам. У тих країнах, де автори не передають в індивідуальному порядку повноваження зі збору винагороди організаціям управління правами, до 5 % зібраних винагород не вдається розподілити внаслідок неможливості встановити автора.

3. Дилери предметів мистецтва активно критикують, так званий, каскадний ефект, коли винагорода стягується кожного разу при вчиненні кількох операцій між дилерами та не може бути зарахована, коли твір продається кілька разів. У деяких державах-членах ЄС винагороду зобов'язаний платити не лише продавець, а й покупець, тому дилери, котрі перепродують твори періодично, сплачують винагороду двічі — спочатку як покупець, потім як продавець.

4. Деякі товариства колективного управління скаржилися, що через встановлення однакових розмірів винагороди й обмеження їх максимальною сумою, автори стали отримувати меншу винагороду в тих випадках, коли національне законодавство спочатку закріплювало велику суму (наприклад, у Німеччині раніше застосовувалася єдина ставка винагороди 5 % незалежно від величини продажної ціни)*. ♦

Список використаних джерел

1. *Проблема грошової вартості витворів мистецтва [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://estetica.etica.in.ua/problema-groshovoi-vartosti-vitvoriv-mistetstva>.*
2. *Куприна Ю. Україна в тренді: скільки на цьому зароблять українські художники [Електронний ресурс] / Юлія Куприна, Зінаїда Кукіна, Єлізавета Герман. — Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/magazine/forbes/1373719-ukrayina-v-trendi-skilki-na-comu-zaroblyat-ukrayinski-hudozhniki>.*
3. *Калимов А. Инвестиции страсти и стабильности [Электронный ресурс] / Анвар Калимов. — Режим доступу: <http://www.rbcdaily.ru/finance/562949985281654>.*
4. *Каніца Ю. М. Авторське право і суміжні права в Європі / Ю. М. Каніца, С. К. Ступак, О. В. Жувака. — К.: Логос, 2012. — 696с.*

*Продовження статті в наступному номері.

5. Чурпіта Г. В. Спеціальні права автора твору образотворчого мистецтва [Електронний ресурс] / Чурпіта Г. В. — Режим доступу : <http://radnuk.info/statti/550-intelrktual/14590-2011-01-18-06-24-55.html>.
6. Штефан О. Право слідування в Україні та інших країнах світу / О. Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. — № 5, 2009.
7. Report on the Implementation and Effect of the Resale Right Directive (2001/84/EC) [Electronic resource]. — Access mode: <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=628943:cs&lang=en&list=629223:cs,628943:cs,622122:cs,620310:cs,573712:cs,593825:cs,573575:cs,573578:cs,573613:cs,573576:cs,&pos=2&page=1&nbl=362&pgs=10&hwords>.
8. Андрощук Г. Європейський реєстр авторських прав для цифрового використання творів / Г. Андрощук // Інтелектуальна власність. — 2012. — № 5. — С. 64.
9. Арт-рейтинг та арт-ринок в Україні (оглядова довідка за матеріалами преси) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/185242;jsessionid=08DVC10986491A48F18286545557E238>.
10. Финансовая нестабильность вызвала взрывной рост арт-бизнеса [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.bfm.ru/news/284091>.
11. Філатов А. Конвульсії українського арт-ринку [Електронний ресурс] / Антон Філатов. — Режим доступу: <http://bankografo.com/konvulsiyi-ukrayinskogo-art-rinku.html>.
12. Европейская комиссия отчиталась о праве следования с перепродажи авторских отчислений [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.copyright.ru/ru/news/main/2012/03/05/EC_pereprodazha_prava.
13. Право інтелектуальної власності: науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України / За заг. ред. В. М. Паладія, Н. М. Мироненко, В. О. Жарова. — К. : Парламентське видавництво, 2006. — 432 с.

Надійшла до редакції 31.03.2015 р.

Андрощук Г., Давимука С. Арт-рынок и право следования в ЕС и Украине: экономико-правовой анализ. Дается экономико-правовой анализ и прогнозные оценки развития мирового и украинского арт-рынка. Художественный рынок рассматривается как система культурных и экономических отношений, которые определяют сферу предложения и спроса на произведения искусства, денежную стоимость произведений искусства, а также инфраструктуру и специфические виды услуг, связанные с обслуживанием этого рынка. Особое внимание уделено становлению и развитию экономико-правового института права следования, анализу рынка произведений искусства ЕС по сравнению с крупнейшими рынками других стран. Проанализированы основные положительные и отрицательные аспекты, связанные принятием Директивы 2001/84/ЕС «О праве следования в пользу авторов оригинальных произведений искусства» (Resale Rights Directive). Делается вывод о необходимости формирования сбалансированного рынка искусства Украины со странами-членами ЕС по купле-продаже произведений искусства, гармонизации на-

циональных положений права следования с положениями Директивы 2001/84/ЕС с учетом существующих проблем и изложенного опыта механизма его реализации.

Ключевые слова: арт-рынок, авторское вознаграждение, объем продаж, право следования, произведения искусства

Androschuk G., Davymuka S. Art market and resale right in the eu and ukraine: economic and legal analysis. Gives economic and legal analysis and projections for the development of Ukrainian and world art-market. The art market is a system of cultural and economic relations that define: the scope of supply and demand for works of art, the monetary value of works of art, and infrastructure and specific services for servicing this market. Particular attention is paid to the establishment and development of economic and legal institution of the route, the analysis of the EU art market compared to the major markets of other countries. The main positive and negative aspects caused by the adoption of Directive 2001/84/EC «On the Resale Right for the Benefit of the Authors of Original Works of Art» (Resale Rights Directive). The conclusion of the need of sustainable art market of Ukraine by the Member States for the purchase and sale of works of art, harmonization of national provisions of law following the provisions of the Directive 2001/84/EC on the basis of existing problems and above experience in its implementation mechanism

Keywords: art-market, royalties, sales, resale right, works of art